

Dagens rettspraksis fra et samisk perspektiv

Nils Asbjørn Engstad

Arnfinn Bårdsen, oppsummering av samiske saker i Høyesterett fram til 2017

Høyesterett hadde behandlet rundt 50 samerettslige saker.

- Rundt halvparten av disse var sivile saker avsagt av Høyesterett i avdeling.
- En drøy fjerdedel var dommer i straffesaker i avdeling.
- To saker var behandlet i plenum.
- De øvrige var anker eller kjæremål avgjorte av Høyesteretts ankeutvalg, tidligere Høyesterett kjæremålsutvalg

Samerettslige saker i Høyesterett 2017-2021

- 1 sak i plenum
- 1 sak i storkammer
- 7 sivile saker avsagt av Høyesterett i avdeling
- 1 straffesak avgjort i avdeling
- 5 anker avgjorte ved begrunnede avgjørelser av Høyesterett ankeutvalg

Fordeling på underinstanser:

- Hålogaland lagmannsrett: 11
- Frostating lagmannsrett: 2
- Borgarting lagmannsrett: 1
- Indre Finnmark tingrett: 7
- Nord-Troms tingrett: 1
- Senja tingrett: 1
- Ofoten tingrett: 1
- Inntrøndelag tingrett: 1
- Oslo tingrett: 1
- Nord-Østerdal jordskifterett: 1
- Utmarksdomstolen for Finnmark: 1

Veileder for behandling av samiske saker i domstolene:

«Samiske saker eller saker hvor samenes rettssikkerhet berøres («den samiske dimensjonen») kan dukke opp i ulike sammenhenger og i alle rettsinstanser i hele landet, ikke bare i Nord-Norge.»

Sivilprosess - Partsevne (HR-2021-1975-S, Fosen)

- Som jeg allerede har pekt på, har de folkerettslige forpliktelsene stor betydning på dette området. Jeg har også fremhevet det kollektive preget som kulturutøvelsen har, og at en siida nettopp kjennetegnes ved at en gruppe reineiere utøver reindrifft i fellesskap på bestemte arealer. Siidaen er videre som nevnt bærer av de kollektive arealrettighetene som reindriftnæringen er knyttet til ... I en sak om slike rettigheter må en siida da kunne opptre som part og påberope den enkelte reineiers rettigheter etter artikkel 27 på deres vegne. (avsnitt 110)

Sivilprosess - Rettslig interesse (HR-2018-1463-U, Talma sameby)

- Ut fra pretensjonen har lovreguleringen innskrenket samebyens ervervede rettigheter gjennom inngrep som har virkning som en ekspropriasjon uten vederlag. Staten står bak dette pretenderte inngrepet i egenskap av reguleringsmyndighet, og det gjøres gjeldende at en dom i samebyens favør må få konsekvenser for reguleringen. Ankeutvalget ser det i utgangspunktet slik at staten er en naturlig saksøkt i et slikt søksmål, uavhengig av hvem som måtte være den reelle eier av de aktuelle områdene. (avsnitt 28)

Inngrep i samiske bruksområder

Rettsavklaringer, særlig om anvendelsen av SP artikkel 27.

Sentrale avgjørelser: Fosen-dommen fra 2021, Reinøya-dommen fra 2017 hvor et veiprojekt ville få konsekvenser for reindriften, og Sara-dommen fra 2017 om reintallsreduksjon.

- terskelen for krenkelse av SP 27
- proporsjonalitetsvurderinger
- konsultasjoner
- kumulative virkninger av inngrep
- avbøtende tiltak

Reindrifftsrett

Reindriffta er en viktig samisk kulturbærer, og rettigheter knyttet til reindriffta nyter et særlig vern etter intern rett og internasjonale konvensjoner Norge er bundet av:

- Grunnloven § 108
- SP artikkel 27
- ILO 169 artikkel 14 og artikkel 6
- FNs erklæring om urfolks rettigheter
- EMK P1-1

(HR-2017-2247-A Reinøya, avsnitt 120, HR-2018-872-A, Femund sijte, avsnitt 38 flg., HR-2021-1429-A, Saarivuoma, avsnitt 61)

Grunnloven § 108

Det er et gjennomgående trekk i nyere praksis fra Høyesterett at Grunnlovens § 108 fremheves som:

- den grunnleggende bestemmelsen om samenes rettigheter
- at grunnlovsbestemmelsen har selvstendig betydning ved tolkning av lover og ved anvendelse av sedvanerettslige regler
- at grunnlovsbestemmelsen kan være et selvstendig rettsgrunnlag der andre rettskilder ikke gir svar
- (HR-2018-456-P, Nesseby avsnitt 91, HR-2018 872-A, Femund sjite avsnitt 39, HR-2021-1975, Fosen avsnitt 99)

HR-2018-872-A, Femund sijte, avsnitt 66

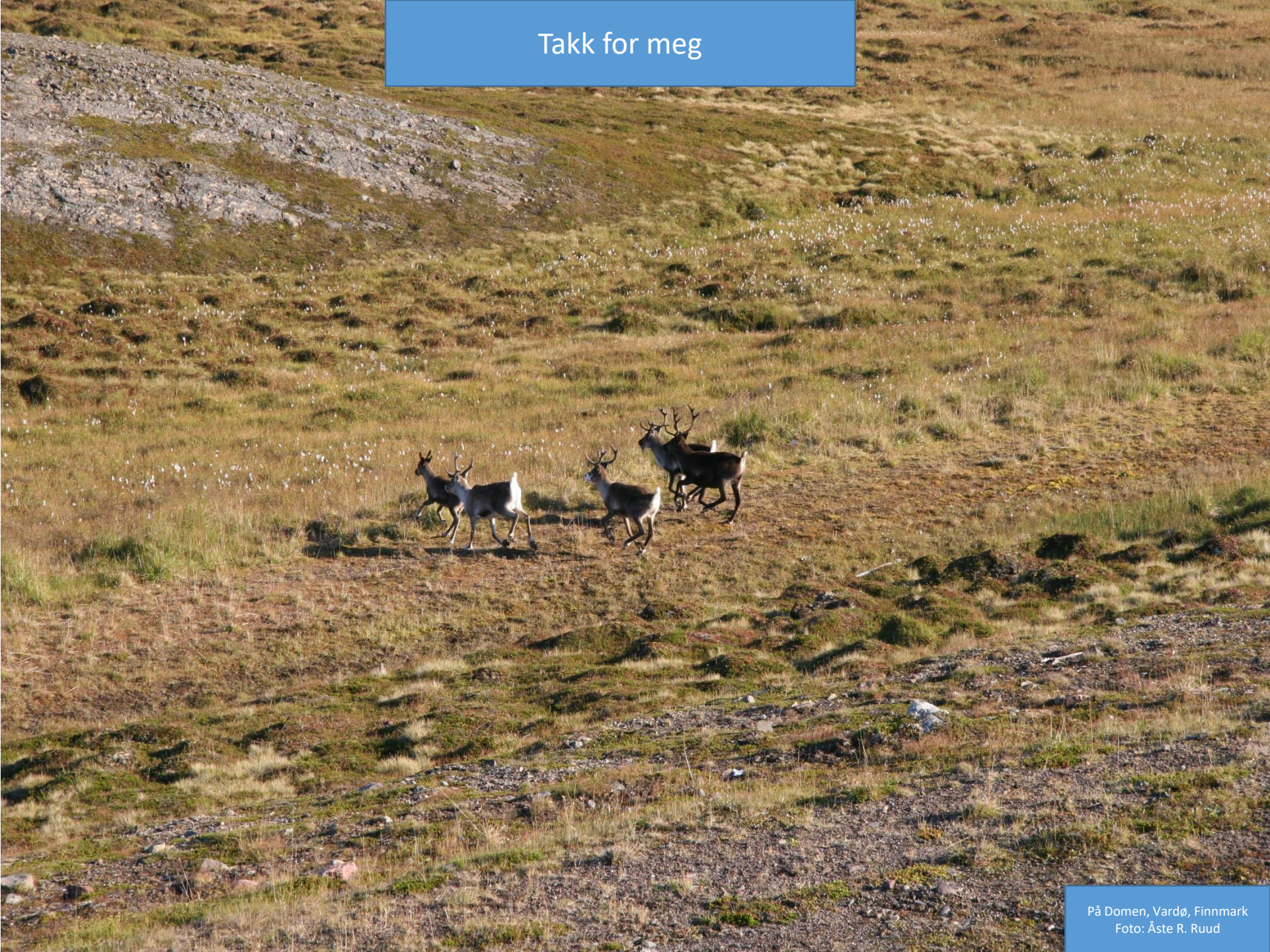
- «Når man leser lovforarbeidene gir disse et klart preg av å være skrevet i en tid hvor synet på samenes rettigheter var et annet enn i dag. Gjennomgangen av de eldste forarbeidene viser en lite ærerik historie og en nedvurdering av samisk reindrift sammenholdt med jordbrukets interesser som det ikke er grunnlag for. Etter mitt syn er det blant annet ut fra dette uheldig at reglene for ansvar og erstatning ikke ble revidert i forbindelse med vedtakelsen av reindrifftsloven av 2007.»

Kronikk: Samenes rettssikkerhet må styrkes

- «Det er fremdeles samer som opplever å møte et rettssystem som ikke forstår samisk språk, kultur og samfunn. Vi ser fortsatt at domstolene har en manglende forståelse for samiske sedvaner og rettsoppfatninger. Eksemplene er mange, men vi kan nevne saker som vårjakt på ender, laksefiske, rettigheter til land og vann, inngrep i samiske næringsområder og reduksjon av reintall.»

Kronikk av sametingspresident Aili Keskitalo (NSR) og sametingsråd Silje Karine Muotka (NSR), 23. februar 2021

Takk for meg

På Domen, Vardø, Finnmark
Foto: Åste R. Ruud